

Фауністика та аналіз змін фауни як одна з ключових задач регіональних зоологічних досліджень (передмова редактора)

Zagorodniuk, I. Faunal research and analysis of fauna changes as one of the key tasks of regional zoological studies (editor's foreword)

Дослідження фауни — це завжди лови, спостереження, записи, кількість яких зростає з кожним роком, як і цінність. Кожний зоолог протягом і в кінці польового дня, а ще й після виїзду витрачає чимало часу для ведення польових щоденників, а також записів на аудіопристроях, фототехніці тощо. Все вимагає впорядкування, і не раз ми ставали учасниками або свідками подібного дійства, коли записи не просто забирають час, але й захоплюють дослідника настільки, що той забуває про їжу й колег. Цей важливий ритуал є документуванням спостережень. Кожний знає, як ненадійно покладатися на спогади і як важливо вчасно робити записи. З часом вони лише стають безцінними. І завжди вони є важливим джерелом первинних даних.

Бідою багатьох науковців є те, що таку первинну інформацію вони рідко використовують. От, наприклад, варто лише на хвилю подумки згадати, скільки тварин було в руках і скільки записів про стать, вік чи довжину лапки було зроблено. А скільки потім використано у публікаціях? Переважно нуль. Хоча завжди є дослідники, які знають не тільки ціну таким даним, але й послугуються майже виключно ними, перебуваючи у стані інвентаризаторів природи, обліковців або колекторів. Така собі безкінечна бухгалтерія, з дебетамі і кредитами, яка почасти не має виходу в накопичення колективних знань, тобто у науку, оскільки залишається недостатньо опрацьованою та не опублікованою. Або й опублікованою лише у форматі збірників первинної інформації, як це було у 1930–1950 роках.

Між цими крайнощами — первинним матеріалом і високими знаннями й концепціями — стоїть ціла сфера наукових досліджень, яка пов'язана з визначенням віко-статевої структури популяцій, географії чисельності, динаміки меж ареалів, географічної мінливості, динаміки популяцій, структури угруповань та фауни за сезонами і з роками тощо. Такі напрямки роблять осмисленими всі первинні зусилля, які були спрямовані на здобування якісних верифікованих даних, і записи, колекції, фотосерії та інші накопичені факти і матеріали стають ключовими «цеглинками», з яких формуються концепції і готуються публікації високого рівня. Не теми про «бачив кажана (їжака, ховраха)», а «динаміка популяції...», «прояви синантропії...», «острівний характер поширення...», «географічні зміни...» тощо.

Таких або інших тем може бути безліч. Але в основі їх завжди первинні спостереження. А інколи і сформовані упродовж таких спостережень думки. Тобто власне те, що і становить сенс науки — колообіг думок та ідей, узагальнення фактів та порівняння даних.

І не має значення, чи дослідник спочатку формує гіпотези чи концепції, а потім перевіряє їх фактами, чи він спочатку «накачує» безкінечні масиви даних, а потім вибирає з них найцікавіше. Важливі різні підходи, але найважливішим є наявність надійного за якістю первинного опрацювання і коректністю збору та первинного документування матеріалу, хай польового, хай камерального. Все важливо, якщо воно забезпечує розвиток знань. Звісно, бувають і «просто» накопичені факти. А інколи й опубліковані, без жодної спроби їх осмислити. Проте такі знання також важливі. Вони можуть стати безцінними для нових досліджень. Наприклад, колекції часто є просто зібранням первинного матеріалу, інколи дуже занедбаного, але, на відміну від записів, такі матеріали можуть бути верифіковані (зокрема й перевизначені за сучасними таксономічними критеріями) і додатково або й наново досліджені (обміряні, відпрепаровані, описані).

Один з найвідоміших таксономістів та еволюціоністів Микола Воронцов, працюючи суто у своїй еволюційно-таксономічній галузі, неодноразово підкреслював (зокрема й автору цих рядків), що таксономічні схеми завжди будуть ревізовані, а концепції переглянуті. Понад те, повторені і розвинуті так, що й ніхто не здогадається про те, хто перед тим таке робив. Але колекційні серії, зібрані й збережені Мигуліним або Браунером, детальні описи фауни, підготовлені Гавриленком, — це те, що зафіксоване як абсолютна цінність і значення таких зразків чи описів не втратиться через 100 років. Не втратиться з багатьох причин — від важливості для оцінок багаторічних змін видів, угруповань чи локальних фаун до важливості перевизначення матеріалів для реконструкцій фаун минулого чи моделей нових змін. Годі казати про дослідження морфології, мінливості тощо, оскільки стосовно багатьох рідкісних видів колекції та детальні описи дають можливість накопичувати вибірки фактів, достатні для опису відповідних станів чи змін. Важливим напрямком є й картування видів, при тому не просто примітивна сумація даних, а аналіз змін ареалів або й ландшафту чисельності у часі.

Власне, накопиченню й аналізу подібних даних і присвячено цей випуск «*Novitates Theriologicae*», який започатковано відповідно до резолюції 25 Теріологічної школи, що відбулася влітку 2019 року у Національному заповіднику «Острів Хортиця» (Запоріжжя). Такий випуск доповнить цінними матеріалами ті знання, що вже накопичені й представлені у попередніх 10 випусках бюлетеню, виданих упродовж 2000–2017 років.

Дякую всім, хто долучився до підготовки цього видання.

Георг Загороднюк, упорядник та редактор